

Tổ chức dạy học thực địa trong môn Giáo dục công dân để phát triển năng lực phát triển bản thân cho học sinh

Hoàng Phi Hải

Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế

THÔNG TIN BÀI BÁO

Quá trình xử lý:

Ngày nhận bài: 11/11/2023

Ngày nhận bản chỉnh sửa: 15/12/2023

Ngày nhận đăng: 18/12/2023

Ngày xuất bản: 20/02/2026

Từ khóa:

Dạy học thực địa;

Giáo dục công dân;

Năng lực phát triển bản thân.

TÓM TẮT

Trong các môn học nói chung và môn Giáo dục công dân (GD CD) nói riêng, dạy học thực địa là hình thức dạy học có tính trải nghiệm cao, giúp học sinh (HS) kết nối các nội dung tri thức được tiếp thu với các hoạt động thực tiễn. Để tiến hành được những hoạt động này, HS dưới sự hướng dẫn của giáo viên (GV) tiến hành xây dựng và tổ chức thực hiện các kế hoạch tại các địa điểm ngoài lớp học. Từ đây, HS nhận thức được những điểm yếu và điểm mạnh của bản thân để chủ động sửa đổi và phát huy chúng. Trong phạm vi nghiên cứu của bài báo này, chúng tôi tập trung nghiên cứu dạy học thực địa trong môn GD CD hướng tới phát triển năng lực phát triển bản thân cho HS ở trường trung học cơ sở (THCS).

1. MỞ ĐẦU

Chương trình giáo dục phổ thông 2018 xác định “*Tùy theo mục tiêu, tính chất của hoạt động, HS được tổ chức làm việc độc lập, làm việc theo nhóm hoặc làm việc chung cả lớp nhưng phải bảo đảm mỗi HS được tạo điều kiện để tự mình thực hiện nhiệm vụ học tập và trải nghiệm thực tế*” (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2018a, p. 33). Với định hướng này, các phương pháp và hình thức dạy học được lựa chọn sẽ là “*học lý thuyết; thực hiện bài tập, thí nghiệm, trò chơi, đóng vai, dự án nghiên cứu; tham gia xêmina, tham quan, cắm trại, đọc sách; sinh hoạt tập thể, hoạt động phục vụ cộng đồng*” (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2018a, p. 33). Dạy học thực địa trở thành hình thức được lựa chọn cho các hoạt động trải nghiệm trong môn học dành cho HS. Đối với các môn học, đặc biệt đối với môn GD CD, việc cho HS vận dụng tri thức qua dạy học thực địa mở ra cơ hội cho các em thể nghiệm cụ thể những gì mình đã được tiếp thu sau những bài giảng trên lớp, đồng thời giúp các em rút ra các bài học kinh nghiệm cho bản thân. Quá trình dạy học thực địa đòi hỏi sự chuẩn bị kỹ lưỡng giữa GV và HS từ khâu xây dựng đến khâu thực hiện kế hoạch, tạo điều kiện rèn luyện, phát triển các năng lực cho HS, trong đó có năng lực phát triển bản thân.

2. NỘI DUNG

2.1. Một số vấn đề lý luận chung

2.1.1. Năng lực phát triển bản thân

Năng lực phát triển bản thân là năng lực tự nhận thức bản thân; lập và thực hiện kế hoạch hoàn thiện bản thân nhằm nâng cao giá trị bản thân, đạt những mục tiêu cuộc sống phù hợp với chuẩn mực đạo đức và pháp luật (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2018b, p. 55). Ý nghĩa của năng lực phát triển bản thân đối với HS THCS:

Thứ nhất, việc được trang bị năng lực phát triển bản thân giúp HS tự nhận biết được sở thích, điểm mạnh, điểm yếu, giá trị, vị trí và các quan hệ xã hội của bản thân.

Thứ hai, HS sẽ chủ động lập kế hoạch để phát triển bản thân qua các hoạt động: xác định được lý tưởng sống của bản thân; lập được mục tiêu, kế hoạch học tập và rèn luyện, kế hoạch chi tiêu cá nhân phù hợp theo hướng dẫn. Từ đây, các em dần xác định được hướng phát triển phù hợp của bản thân sau THCS với sự tư vấn của GV và người thân.

Tác giả liên hệ: Hoàng Phi Hải;

Địa chỉ e-mail: hoangphihai@dhsphue.edu.vn

DOI: <https://doi.org/10.26459/jse.014.2026>

Thứ ba, HS sẽ cụ thể hoá kế hoạch đã chuẩn bị vào đời sống thực tế của bản thân thông qua các hoạt động như: kiên trì mục tiêu, kế hoạch học tập và rèn luyện; tự thực hiện được các công việc, nhiệm vụ của bản thân trong học tập và sinh hoạt hằng ngày, thực hiện được việc quản lý và chi tiêu tiền hợp lý theo kế hoạch đã đề ra.

2.1.2. Đặc điểm dạy học thực địa

* *Bản chất dạy học thực địa*: “*Là quá trình học tập không diễn ra tại lớp học mà được tổ chức ngoài nhà trường, tại một cơ sở thực tiễn trong đó người học tự tìm hiểu, thu thập và đánh giá thông tin trên cơ sở thực tiễn theo những mục tiêu dạy học xác định*” (Bernd Meier & Nguyễn Văn Cường, 2014, p. 156).

Học tập tại thực địa tạo cơ hội cho HS được tiếp xúc, học tập trong môi trường thực tế. Các hoạt động học tập gắn liền lý luận với thực tiễn, HS được khuyến khích hoạt động độc lập, chủ động trong học tập và lĩnh hội kinh nghiệm. Học tập tại thực địa không chỉ dừng lại ở quan sát mà ở đó, HS huy động các phẩm chất tư duy đã được rèn luyện như: quan sát, tìm tòi, phân tích, so sánh, tổng hợp các dữ kiện và rút ra kết luận. HS thu nhận những thông tin đáp ứng mục tiêu bài học đề ra. Qua các hoạt động tại thực địa, HS có cơ hội nhìn nhận đánh giá được các điểm mạnh, điểm yếu của bản thân trong quá trình GV giao các nhiệm vụ hoạt động thực tế; chủ động xây dựng các kế hoạch, thực hiện phát triển chính bản thân các em.

Các hình thức có thể được sử dụng trong dạy học tại thực địa: tham quan tại các di tích, danh lam thắng cảnh; tham quan tại các xí nghiệp, làng nghề; tham quan tại viện bảo tàng, nhà truyền thống...

* *Quy trình tổ chức dạy học tại thực địa trong môn GD&CD*:

Với tính khả thi đó, chúng tôi xin đề xuất quy trình tổ chức dạy học thực địa trong môn GD&CD ở trường THCS với các bước sau đây:

Bước 1. GV thiết kế, chuẩn bị hoạt động dạy học thực địa

Thứ nhất, GV dựa vào nội dung chương trình, xác định chủ đề, mục tiêu học tập, xác định đối tượng học tập tại thực địa.

Thứ hai, GV lên kế hoạch tổ chức, tìm hiểu các đối tượng phù hợp với nội dung bài học, tâm sinh lý HS để tiến hành hoạt động.

Thứ ba, GV giao nhiệm vụ hoạt động cho HS thực hiện trong quá trình học tập thực địa.

Thứ tư, HS dựa vào nhiệm vụ, phân công công việc và chuẩn bị các phương tiện cần thiết cho hoạt động, nghiên cứu tìm hiểu trước các vấn đề liên quan đến đối tượng tại thực địa.

Bước 2. GV tiến hành tổ chức thực hiện hoạt động dạy học thực địa

Thứ nhất, GV đưa HS tới địa điểm thực địa, hướng dẫn HS thực hiện các hoạt động theo kế hoạch đặt ra.

Thứ hai, HS tiến hành thực hiện các nhiệm vụ của hoạt động mà GV đã yêu cầu

Bước 3. Đánh giá, tổng kết kết quả của HS sau khi tham gia hoạt động thực địa

Thứ nhất, HS trình bày kết quả thu được.

Thứ hai, GV tiến hành tổng kết đánh giá.

* *Lưu ý khi tổ chức dạy học thực địa*:

Dạy học thực địa cần phù hợp với bài học trong chương trình. Từ nội dung của chủ đề bài học, GV xây dựng các kế hoạch dạy học thực địa và tiến hành thực hiện. Đối với kế hoạch khi xây dựng GV cần chú ý đến sự phù hợp với đặc điểm tâm lý, trình độ nhận thức của HS đây là cơ sở quan trọng để mang lại hiệu quả cho bài học. Các khâu từ chuẩn bị cho đến tiến hành và đánh giá kết quả cần có sự phối hợp giữa HS và GV. GV cần chú ý các hoạt động phát huy tính tích cực chủ động của HS.

Cần tổ chức ở những địa điểm có sẵn tại địa phương, khai thác tốt điều kiện tại chỗ, tiết kiệm về mặt tài chính, công sức, phù hợp với điều kiện của nhà trường; Cần sự hỗ trợ từ phía, gia đình, xã hội để hoạt động diễn ra thuận lợi, mang lại giá trị thiết thực cho HS.

2.2. Ví dụ minh họa về kế hoạch dạy học thực địa phát triển năng lực phát triển bản thân cho học sinh trong môn Giáo dục công dân

Chủ đề: Phòng ngừa tai nạn vũ khí, cháy, nổ và các chất độc hại

1. *Tên chủ đề: Em làm lính cứu hỏa*

2. *Mục tiêu:*

- HS nhận thức được vai trò, tầm quan trọng của công tác đảm bảo an toàn phòng cháy, chữa cháy, giúp các em hiểu rõ được công việc và nhiệm vụ của một người lính cứu hỏa, mô hình hoạt động của đơn vị Cảnh sát phòng cháy chữa cháy;

- HS có được những kiến thức cơ bản về phòng cháy chữa cháy. Vận dụng các kiến thức Sinh học, Hóa học, Vật lý vào quá trình phòng cháy, chữa cháy. Nhận biết được điểm mạnh, điểm yếu của bản thân trong hoạt động phòng cháy chữa cháy. Hình thành được kỹ năng về phòng cháy, chữa cháy và tự thoát nạn khi xảy ra sự cố cháy nổ trong cuộc sống. Sử dụng được các phương tiện để phòng cháy, chữa cháy. Vận dụng được kiến thức đã có tìm ra các phương án phòng cháy, chữa cháy. Hình thành được các kỹ năng hoạt động nhóm, tập thể.

- HS hình thành được thái độ coi trọng công tác phòng cháy chữa cháy. Hướng cho các em hình thành một tư duy mới, định hướng mới, nâng cao khả năng tự nhận thức, cảm quan về cuộc sống ngày càng tốt đẹp hơn. Khơi dậy được tinh thần đoàn kết, yêu quý những người lính cứu hỏa, tạo động cơ rèn luyện đúng đắn cho HS. Có thái độ tích cực trong quá trình tham gia hoạt động trải nghiệm, tích cực trong công tác phòng cháy, chữa cháy.

3. Nội dung và hình thức hoạt động

Nội dung 1: Tìm hiểu các kỹ năng thoát nạn trong đám cháy;

Nội dung 2: Tìm hiểu, sử dụng hiệu quả các loại bình chữa cháy và một số phương tiện chữa cháy khác để dập tắt đám cháy vừa và nhỏ. Triển khai đội hình chữa cháy vượt chướng ngại vật và dập tắt đám cháy bằng bình bột.

Bước 4. Chuẩn bị hoạt động

- Địa điểm: lớp học, sân trường.

- Thời gian: 3 tiết

- Lực lượng tham gia: GV bộ môn GDCD, Sinh học, Hóa học, Vật lý, GV chủ nhiệm, Tổng phụ trách đội, lực lượng cảnh sát phòng cháy, chữa cháy, hội phụ huynh HS.

- Phương tiện: giấy bút, dụng cụ vẽ tranh, máy ảnh, máy chiếu, các phương tiện chữa cháy: bình chữa cháy, đồ phòng hộ, xe chữa cháy, cột lửa, chướng ngại vật...

- Xây dựng kế hoạch chi tiết:

STT	Công việc	Người phụ trách	Ghi chú
1	Chọn chủ đề và xin ý kiến Ban Giám hiệu nhà trường	GV GDCD	
2	Liên hệ với Phòng cảnh sát phòng cháy chữa cháy	GV GDCD	
3	Chuẩn bị phương tiện hỗ trợ	Cán bộ Đoàn Đội	
4	Chuẩn bị phương tiện phòng cháy chữa cháy	Sở cảnh sát phòng cháy chữa cháy	
5	Tổ chức các hoạt động theo nội dung	GV GDCD + GV bộ môn + Cảnh sát phòng cháy chữa cháy + Phụ huynh HS	

5. Tổ chức hoạt động

* Nội dung 1: Tìm hiểu các kỹ năng thoát nạn trong đám cháy

- Mục tiêu: Giúp HS trang bị các kiến thức, hình thành các kỹ năng thoát hiểm khi gặp nạn trong các đám cháy.

- Các bước tiến hành:

+ Báo cáo viên là chiến sĩ cảnh sát phòng cháy chữa cháy giới thiệu các cách thoát khỏi đám cháy.

+ Các chiến sĩ cảnh sát phòng cháy chữa cháy hướng dẫn HS thực hành (hình 1).

Hình 1. HS lắng nghe và theo dõi báo cáo viên trao đổi về chủ đề phòng cháy chữa cháy (ảnh: Đức Hiệp).

** Nội dung 2: Tìm hiểu, sử dụng hiệu quả các loại bình chữa cháy và một số phương tiện chữa cháy khác để dập tắt đám cháy vừa và nhỏ. Đối hình chữa cháy vượt chướng ngại vật và dập tắt đám cháy bằng bình bột*

- Mục tiêu:

+ Giúp HS có các kỹ năng cơ bản trong việc sử dụng các loại bình chữa cháy, phân biệt được các loại vật liệu có thể dập tắt đám cháy nhằm tạo những phản ứng kịp thời ngăn ngừa thiệt hại do cháy nổ gây ra.

+ Giúp HS trực tiếp tham gia vào quá trình thực hiện công tác phòng cháy chữa cháy, hình thành các kỹ năng dập tắt đám cháy nhanh nhất nhằm ngăn ngừa những hậu quả xảy ra do cháy nổ. Qua đó, HS có thể cảm nhận hết những khó khăn, nguy hiểm nhưng cũng hết sức gan dạ, tự hào của người lính cứu hỏa, thêm khâm phục và yêu quý công việc của các anh.

- Các bước tiến hành:

+ Báo cáo viên là chiến sĩ cảnh sát phòng cháy, chữa cháy sẽ giới thiệu về cách sử dụng các loại bình chữa cháy và một số phương tiện chữa cháy khác.

+ GV, HS phối hợp với các chiến sĩ cảnh sát phòng cháy, chữa cháy chuẩn bị bãi diễn tập tại sân trường: các cột lửa, chướng ngại vật, bãi đậu xe, trang phục bảo hộ...

- Hướng dẫn HS các khối lớp thực hành thao tác với bình chữa cháy.

- Phân nhóm HS các khối lớp do các GV bộ môn quản lý dưới sự hỗ trợ của phụ huynh. Các chiến sĩ cảnh sát phòng cháy, chữa cháy hướng dẫn HS mặc đồ bảo hộ, vượt chướng ngại vật, sử dụng các bình chữa cháy dập tắt đám cháy (hình 2).

Hình 2. HS tham gia thực hành chữa cháy bằng bình chữa cháy cầm tay (ảnh: Đức Hiệp).

6. Tổng kết và đánh giá

- GV tiến hành tổng kết bằng việc cho HS viết báo cáo thu hoạch về hoạt động, đồng thời yêu cầu HS tiếp tục suy nghĩ, đưa ra các ý tưởng cho lần hoạt động tiếp theo.

- GV cho HS và các nhóm tự đánh giá công việc, sản phẩm của nhau. Trên cơ sở đó, GV kết hợp với những quan sát, phân tích của mình để đánh giá HS.

- GV tiến hành tổng hợp ý kiến đánh giá của HS, kết hợp với quá trình đánh giá của bản thân thông qua quan sát và hệ thống phiếu đánh giá theo tiêu chí (rubric) để đánh giá các hoạt động, cùng các sản phẩm HS thực hiện.

3. KẾT LUẬN

Dạy học thực địa với đặc điểm nổi bật là tính trải nghiệm cao, sự kết nối của tri thức bài học với các hoạt động tạo được môi trường thuận lợi để HS rèn luyện bản thân. Hình thức tổ chức dạy học này phù hợp với những đặc thù của môn GDCCD, đặc biệt là các hoạt động liên quan đến hình thành, phát triển kỹ năng sống. Các em chủ động xây dựng các kế hoạch, tiến hành rèn luyện bản thân hướng tới khắc phục những điểm hạn chế, phát huy những điểm tích cực, đồng thời định hướng cho HS lựa chọn con đường phát triển xa hơn trong tương lai như: nuôi dưỡng đam mê, phát triển năng khiếu, định hướng nghề nghiệp...

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bernd, M., & Nguyễn, V. C. (2014). *Lý luận dạy học hiện đại: Cơ sở đổi mới mục tiêu, nội dung, phương pháp dạy học*. Nhà xuất bản Đại học Sư phạm.
- Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018a). *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*.
- Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018b). *Chương trình giáo dục phổ thông môn Giáo dục công dân*.

Organizing field teaching in civic education to develop pupils' personal development capacity

Hoang Phi Hai

University of Education, Hue University

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 11 November 2023

Received in revised form: 15 December 2023

Accepted: 18 December 2023

Published: 20 February 2026

Keywords:

Field teaching;

Civic Education;

Self-development capacity.

Corresponding author:

Hoang Phi Hai

E-mail address:

hoangphi hai@dhsphue.edu.vn

ABSTRACT

In subjects in general and Civic Education in particular, field teaching is a highly experiential form of teaching, helping pupils connect knowledge content to practical activities. To carry out these activities, pupils, under the guidance of teachers, develop and organize the implementation of plans at locations outside the classroom. From here, pupils become aware of their own weaknesses and strengths to proactively correct and promote them. Within the scope of this article's research, we focus on researching field teaching in Civic Education towards developing self-development capacity for pupils in secondary schools.
